

İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu Tasarısı İş Kazalarıyla İlgili Değerlendirme ve Öneriler

“İş kazalarının yüzde 98’i, meslek hastalıklarının yüzde 100’ü önlenabilir.”

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Faruk Çelik¹

Bakan Çelik’in açıklaması iki nedenle önemli. Birincisi, iş kazalarının %98’inin öngörülebilir ve önlenabilir olduğunu tespit ediyor. İkincisi, iş güvenliği ile ilgili hedefleri yüksekte tutuyor. Gündemde olan İş Sağlığı ve Güvenliği Yasa Tasarısı iş kazalarının %98’ini, iş hastalıklarının da %100’ünü önlemeyi amaçlıyor. Ancak, Sayın Çelik, iş güvenliği ile ilgili olarak bugüne kadar yapılan yasalar, düzenlemeler, şartnameler, yönetmelikler ve stratejik planların ulaşamadığı bu hedeflere yenilerinin nasıl ulaşacağını maalesef açıklamamış.

Bu yazının amacı Bakanlığın hedeflerine daha fazla yaklaşmasını mümkün kılacak bazı ek politika araçlarını tanıtmak ve tartışmaktır. Yazıda, 03.04.2012 tarihli ve 1/605 esas no.’lu İş Sağlığı ve Güvenli Kanunu Tasarısı’nın² bir değerlendirmesi yapılacak ve iş kazalarının azaltılması amacıyla bu tasarıya ek olarak uygulanabilecek bazı politika önerileri yapılacaktır.³ Bu kapsamda, iş güvenliği ile ilgili verilerin iyileştirilmesi, işçi örgütleri ile işbirliği yapılması ve iş güvenliği ilgili bir teşvik sistemi tasarlanması önerilmektedir.

¹ Milliyet, 24 Nisan 2012

² <http://www2.tbmm.gov.tr/d24/1/1-0605.pdf>

³ Çok önemli olsa da meslek hastalıkları konusu bu yazının kapsamı dışındadır.

İş Kazalarına Genel Bir Bakış

Henüz 2011 yılı için detaylı veriler açıklanmadığı için bu çalışmada Sosyal Güvenlik Kurumu'nun (SGK) 2010 yılı verilerini kullanacağız. Aşağıdaki tablo SGK'nın verilerine göre iş kazası sonucu gerçekleşen ölümlerin sayısını gösteriyor.

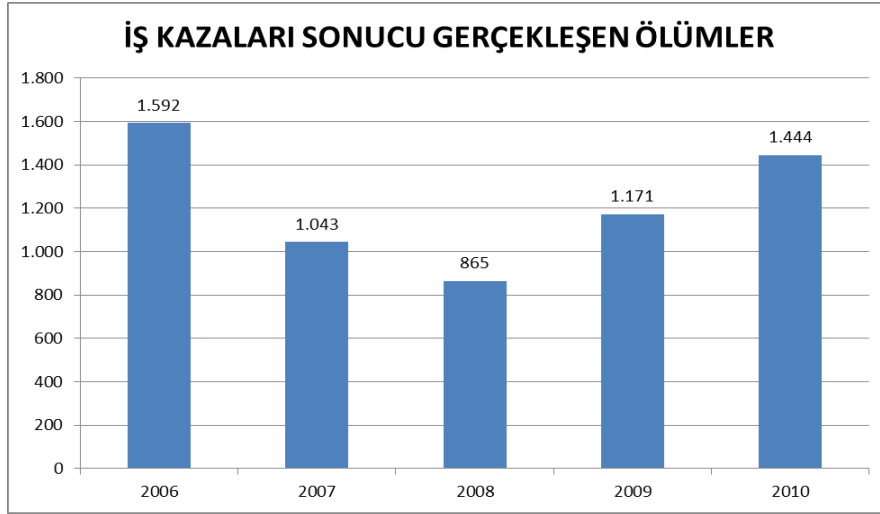
Bu Metinde Yapılan Önerilerin Özeti

Eğer iş kazalarını gerçekten azaltmak istiyorsak, iş sağlığı ve iş güvenliği ile ilgili yasa ve düzenlemelere odaklanan geleneksel yaklaşımların dışına çıkılmasında fayda var. Aşağıdaki politika önerileri İş Sağlığı ve Güvenli Kanunu ile birlikte uygulandığı takdirde iş kazalarının azaltılmasına önemli katkılar yapabilir.

- İş güvenliği ile ilgili veriler iyileştirilmeli, kazanın şekli ve nedenleri ile ilgili detaylı bilgilerin toplanması sağlanmalıdır.
- İş güvenliği ihlalleriyle ilgili hukuki süreçlerin hızlandırılması ve adli cezaların ağırlaştırılması gerekmektedir. Özellikle ağır ihmaller sonucu ortaya çıkan ölümlü işçi kazalarının iş cinayeti kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir. Cezaların arttırılması ve adaletin hızlandırılması, işverenleri iş güvenliği konusunda dikkatli olmaya teşvik edecektir.
- Bakanlık ve işverenlerin, işçi örgütleri ile birlikte çalışması, bilgi paylaşması ve iş güvenliği ile ilgili düzenlemelerde işçilerin ve işçi örgütlerinin daha çok söz sahibi olması faydalı olacaktır.
- Tıpkı yatırımlar için verilen teşvikler gibi iş güvenliğinin iyileştirmesi için de teşvikler verilebilir. “Vergi indirimleri ve cezaları”, “sigorta primleri ile ilgili ödül ve cezalar” ve “iş güvenliği yatırımlarının desteklenmesi” gibi araçlarla, işveren ve çalışanlar iş güvenliğini arttırmaya teşvik edilebilir.
- Finansal olmayan teşvik ve ceza yöntemleri de uygulanabilir. Bu kapsamda, (a) iş güvenliği konusunda başarılı şirketlerin sembolik şekillerde ödüllendirilmesi ve kamuoyuna duyurulması ve (b) iş güvenliği konusunda başarısız olan şirketlerin kamuoyuna duyurulması faydalı olacaktır.

Grafikte görüldüğü gibi, 2006 yılında iş kazası sonucu 1592 işçi hayatını kaybetmiş. Bu sayı 2007'de 1043'e 2008'de ise 865'e düşmüş. Ne var ki, bu azalma eğilimi devam etmemiş. 2009 yılında iş kazası sonucu ölen işçilerin sayısı 1171'e, 2010 yılında ise 1444'e çıkmış.

Şekil 1. İş Kazası Sonucu Gerçekleşen Ölümler

Kaynak: SGK

2010 yılında 62903 kişi iş kazası geçirmiş, 2083 işçi iş göremez duruma gelmiş; 1444 işçi ise hayatını iş kazası sonucu kaybetmiş.

Tablo 1. İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları, 2010

İş Kazası Sayısı	62903
Meslek Hastalığı Sayısı	533
Sürekli İş Görmezlik Sayısı	2085
İş Kazası Sonucu	1976
Meslek Hastalığı Sonucu	109
Ölüm Sayısı	1454
İş Kazası Sonucu	1444
Meslek Hastalığı Sonucu	10

Kaynak: SGK

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Sayın Faruk Çelik'in dediği gibi kazaların %98 önlenabilir ise bunların gerçekleşme nedenleri ve şekilleri biliniyor olmalı. Aynı şekilde, kazaların önlenabilir olması için öngörülebilir de olması lazım. Bu nedenle, Sayın Çelik'in değerlendirmesi ışığında, 2010 yılındaki iş kazası sonucu ölümlerin %98'inin *öngörülebilir* ve *önlenabilir* kazalar sonucu gerçekleşmiş olduğunu söyleyebiliriz. Yani, gerekli önlemler alınmış olsaydı bu insanların %98'i hayatta olacaktı, 1415 kişi bugün eşlerinin, çocuklarının ve ebeveynlerinin yanında olacaktı. 1415 aile bugün yas ve acı içinde olmayacaktı.

2010 yılında, her gün 172 iş kazası olmuş. Her gün 5 işçi iş kazası sonucu iş göremez hale gelmiş. Her gün 4 işçi hayatını kaybetmiş. Her gün, evet her gün, 4 insan ölmüş, 5 insan

sakat kalmış. Bu bir savaşın sonucu değil. Bu veriler, ülkemizde çalışma hayatını özetleyen verilerdir. İş kazaları ve işçi ölümleri ile ilgili verilere bakıldığında İş Sağlığı ve Güvenliği Yasası'nın ne kadar önemli olduğu açıkça görülmektedir.

İstanbul Milletvekili Abdullah Levent Tüzel'in 7/859 Esas No.'lu yazılı soru önergesine Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Faruk Çelik'in verdiği cevap iş kazaları konusundaki son bilgileri güzelce özetliyor:

Şekil 2. Bakan Faruk Çelik'in soru önergesine verdiği cevap⁴

2002 yılından bugüne kadar meydana gelen iş kazası, bu kazalarda yaşamını yitiren işçi sayısı ve yaralanan işçi sayısının yıllara göre dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

YILLAR İTİBARIYLA İŞ KAZALARI İSTATİSTİKLERİ			
Yıllar	İş Kazası Sayısı	Sürekli İş Göremezlik (%10'dan fazla kayıp)	Ölüm Sayısı
2002	72.344	1.820	872
2003	76.668	1.451	810
2004	83.830	1.421	841
2005	73.923	1.374	1.072
2006	79.027	1.953	1.592
2007	80.602	1.550	1.043
2008	72.963	1.452	865
2009	64.316	1.668	1.171
2010	62.903	1.976	1.444
2011(Ekim)	40.032	1.296	587
TOPLAM	706.608	15.961	10.297

Ayrıca, 2011 yılı verilerine göre iş kazalarının en çok yaşandığı sektörlerin başında; kömür ve linyit çıkarılması, makine ve teçhizat hane-fabrikasyon metal türüleri imalatı, ana metal sanayii ve bina inşaatı gelmektedir.

Yaklaşık 10 yılda, 706608 kaza, 15961 iş göremezlik ve 10297 ölüm! Bu verileri değerlendirmek için kendinize biraz zaman tanıyın. Bu verilerin sadece sigortalı işçileri kapsadığını da unutmayın lütfen.

Eğer Sayın Çelik'in söylediği gibi iş kazalarının %98'i önlemek için alınabilecek önlemler varsa ve eğer bu önlemler bugüne kadar alınmadıysa, iş kazalarının ağır ihmaller sonucu ortaya çıktığını rahatlıkla söyleyebiliriz. İş kazaların binlerce işçinin ölümüne neden

⁴ <http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-0859sgc.pdf>

olduğunu düşünürsek, Sayın Çelik'in açıklamaları, bugüne kadar gerekli önlemleri almayanların kazalardan sorumlu olduğunu söylüyor; ölümlü iş kazalarında, "adam öldürme derecesinde ağır suç"ların mevcut olduğunu ve iş bu ölümlerin kaza değil adeta cinayet olarak değerlendirilmesi gerektiğini de ima ediyor.

Öngörülebilir ve Önlenebilir Kazalar

Sayın Çelik açıkladığı %98 oranına nasıl ulaştığını ve bu bilgiyi hangi verilere dayandığını söylememiş. Konu ile ilgili en yetkili ve bilgili kişi olduğu için söylediklerinin doğru olduğunu kabul edebiliriz. Bu oranın kapsamlı araştırmalar sonucunda ortaya çıkan bir oran olduğunu varsayabiliriz. Şimdi gelin, bu açıklamadan yola çıkarak iş kazalarının nasıl sınıflandırılabileceğine bir bakalım. İş kazaları nasıl gerçekleşmiş olabilir bir düşünelim. Olasılıkları değerlendirelim.

Sayın Çelik'in açıklamalarından yola çıkarak kazaları ikiye ayırabiliriz. A. Önlenebilir ve öngörülebilir kazalar (%98). B. Öngörülemez ve önlenmesi daha zor olan kazalar (%2).

A. Öngörülemez ve önlenmesi nispeten daha zor olan kazalar (%2)

a. *Bilerek ve isteyerek gerçekleştirilen "kazalar"* (%0,31). Bu "kaza"ların ölümlü sonuçlananları ikiye ayrılabilir:

i. *İş intiharı*: Kişinin kendi isteği ve arzusu ile kazaya neden olması.

ii. *Basit iş cinayeti*: Çalışma sırasında bir veya birkaç kişiyi diğer(ler)ini bilerek veya isteyerek öldürmesi.

SGK verilerine göre 2010 yılında 58 kişi kendi kendini öldürme ve yaralama girişiminde bulunmuş, 138 kişi ise başkası tarafından yaralanmış veya öldürülmüş. Bu şekilde meydana gelen "kaza"ların sayısı 196. Bu düşük bir sayı değil ancak 2010 yılında toplam 62903 iş kazası gerçekleştiğini düşündüğümüzde, bu tip "kaza"lar toplam iş kazalarının sadece %0,31'ini oluşturuyor. Dolayısıyla, iş intiharı ve basit iş cinayetlerinin iş kazalarının küçük bir kısmını oluşturduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Ancak not etmek gerekir ki, iş intiharı ve basit iş cinayeti gibi olayların işçilerin çalışma koşullarıyla yakından ilişkisi olabilir. İş intiharları ve basit iş cinayetlerinin, işçilerin zor koşullar altında çalışması ve yaşaması nedeniyle yaşadıkları psikolojik sıkıntılardan kaynaklanması çok muhtemeldir. Bu sebeple, bu tür "kaza"ların hepsini öngörülemez ve önlenemez olarak değerlendirmek yanlış olacaktır. Çalışma şartları, iş sağlığı ve iş güvenliği konusunda yapılacak iyileştirmeler bu tür üzücü olayların önemli bir kısmının gerçekleşmesinin de önüne geçebilir.

b. *Talihsiz iş kazaları* (~%2). Bilmeden ve istemeden, istem ve kontrol dışında gerçekleşen kazalar. İş güvenliği ile ilgili bütün önlemler alınmış olmasına rağmen, kozmik bir tesadüf eseri talihsiz ve beklenmedik olayların gerçekleşmesi sonucu kazalar ortaya çıkabilir. Benzer bir şekilde

çalışanların (yorgunluk, bilgisizlik vb. gibi nedenlerden kaynaklanmayan) hataları sonucu kazalar gerçekleşebilir. Bunları kelimenin tam anlamıyla *talihsiz iş kazası* olarak adlandırabiliriz. Bunlar, her tür önlemin alınmasına, tüm denetlemelerin yapılmasına, işçilerin eğitilmesine ve işle ilgili tüm risklerin değerlendirilmesine rağmen ortaya çıkan kazalardır. İnsanlar hata yapabilir, makineler bozulabilir, doğal felaketler olabilir ve bunların hepsi iş kazalarına sebep olabilir. Bu tür kazaları öngörmek ve önlemek oldukça güçtür. Ancak, bu tür kazalar, gerçekleşen kazaların küçük bir kısmını oluşturur (Bakan'ın açıklamasından kazaların %2 kadarının bu kapsamda olduğu sonucu çıkıyor). Gerçekten de yaklaşık 10 yılda 15961'i iş göremezlikle, 10297'si ise ölümlü sonuçlanan 706608 kazayı talihsizlikler olarak açıklamak pek tatmin edici olmaz! Çünkü, talihsizlikler bu kadar sık gerçekleşmez. Eğer ülkemizde bu kadar çok iş kazası gerçekleşiyorsa bu kazaların nedenlerini talihsizlik dışında başka bir şekilde açıklamak gerekiyor. Bu da bizi bir sonraki olasılığa getiriyor.

- B. *Öngörülebilir ve önlenebilir kazalar (%98)*. İş güvenliği ile ilgili önlemler alınmadığı, gerekli düzenleme ve bilgilendirmeler yapılmadığı için gerçekleşen kazalar. Bu tür "kaza"larda hayatını kaybeden işçilerin talihsiz bir kazaya kurban gittiklerini söylemek oldukça güçtür, çünkü işçiler, "beklenmedik", "talihsiz" olayların veya istenmeden yapılan hataların sonucunda hayatını kaybetmemiştir. Bu tür "kaza"larda her zaman kazadan sorumlu olan, kazanın gerçekleşmesine neden olan kişiler ve kuruluşlar vardır. İşçi örgütleri, gerekli önlemler alınmadığı, işçiler uygun olmayan koşullarda çalıştırıldığı için ortaya çıkan ölümlü kazalara, *iş cinayeti* demeyi tercih ediyor. Sayın Çelik'in yaptığı açıklamadan iş "kaza"larının %98'inin bu şekilde gerçekleştiği, dolayısıyla bu şekilde ortaya çıkan ölümlü kazaların iş cinayeti kapsamında değerlendirilmesinin uygun olabileceği sonucu çıkıyor. İlerleyen sayfalarda, ölümlü iş kazalarının ortaya çıkmasına neden olanların ve iş güvenliği konusunda ağır ihmalleri bulunanların cinayete eş değer cezalarla çarptırılmasının gerekliliği tartışılacaktır.

SGK Verilerine Göre İş Kazaları ve Verilerin İyileştirilmesinin Gerekliliği

Bu noktaya kadar ülkemizdeki iş kazaları ile ilgili genel istatistiklere baktık ve Sayın Bakan'ın açıklamasını doğru kabul ederek, iş kazalarını nasıl sınıflandırabileceğimizi tartıştık. Göreceğiniz gibi, ülkemizdeki iş kazaları ile ilgili istatistikler, kazaların hangilerinin öngörülebilir ve önlenebilir, hangilerinin ise öngörülmesi mümkün olmayan talihsiz kazalar olduğunu ayırtetmemize imkân vermemektedir. Bu sebeple, iş kazalarıyla ilgili kayıtların, kazanın gerçekleşmesinin asıl sebeplerini, iş güvenliği ile ilgili eksikleri ve işveren ve çalışanların hatalarıyla ilgili detayları içermesinde fayda vardır.

Şimdi gelin, SGK verilerinde anılan iş kazalarının, öngörülebilir ve önlenebilir kazalar mı olduğunu yoksa öngörülemez talihsiz olaylar mı olduğunu anlamaya çalışalım. Sadece verilere bakarak bu değerlendirmeyi yapmak güç olduğundan, kazaların

muhtemel ortaya çıkış nedenlerini tartışabilmek için inşaat sektöründeki kazalara da bir bakalım.

Tablo 2, 2010 yılında gerçekleşen kazaları sebeplerine göre sıralıyor. Görüldüğü gibi en çok iş kazası nedeni "cisimlerin sıkıştırması, ezmesi, batması ve kesmesi" olarak görülüyor. 2010 yılında bu sebeple 23346 kaza gerçekleşmiş. Bu tip kazalar arasında en çok görülen kaza, kesici aletlerin sebep olduğu kazalar. Toplam 7990 kazaya kesici aletler neden olmuş. En sık görülen diğer kazalar ise, düşen cisimlerin çarpması, kişilerin düşmesi ve makinelerin sebep olduğu kazalar.

Tablo 2. Kazaların Sebepleri, 2010

KAZALARIN SEBEPLERİ	Toplam
Bir veya birden fazla cismin sıkıştırması, ezmesi, batması, kesmesi	23.346
Düşen cisimlerin çarpıp devirmesi	11.956
Kişilerin düşmesi	8.992
Makinelerin sebep olduğu kazalar	7.601
Diğer nedenler	3.445
Taşıt kazaları	2.533
Normal sınırlar dışındaki ısılarla maruz kalmak veya temas etmek	1.472
Herhangi bir şekilde vücudun zorlanmasından ileri gelen incinmeler	1.136
Vücudun doğal boşluklarına yabancı bir cisim kaçması	792
Patlama sonucu çıkan kazalar	637
Elektrik akımından ileri gelen kazalar	431
Öldürme ve yaralama	196
Kaynak yaparken meydana gelen kazalar	149
Zararlı maddelerle veya radyasyonla temas etmek veya maruz kalmak	138
Hayvanların ısırması, hayvan darbeleri, zehirli hayvanların sokması	40
Kaza neticesi zehirlenmeler	27
Kazaların sonradan meydana çıkan akıbetleri	6
Tedaviye bağlı kazalar ve aşılama komplikasyonları	4
Savaş, terör ve toplumsal olaylardan ileri gelen travmalar	2
Bilinmeyen	0
TOPLAM	62.903

Kaynak: SGK

Görüldüğü gibi SGK verileri kazaları sebeplerine göre sınıflandırmaktadır. Ne var ki, veriler kazaların *asıl sebeplerini değil*, yakın sebeplerini listelemektedir. Örneğin, kaza sebebi olarak anılan "düşen cisimlerin çarpıp devrilmesi", aslında kazanın oluş biçimini, dolayısıyla da yaralanmanın nedenini göstermektedir. Kazanın gerçekte hangi nedenle gerçekleştiği ile ilgili bir bilgiye bu verilere bakarak ulaşmak mümkün değildir. Kaza iş güvenliği ile ilgili eksiklerden mi kaynaklanmış, doğal bir afetin sonucunda veya öngörülemez bir olayın sonucunda mı gerçekleşmiş, yoksa çalışanların veya işverenlerin hataları nedeniyle mi ortaya çıkmıştır? Veriler bize bu konuda hiçbir şey söylememektedir.

Veriler bize fazla bilgi vermese de iş kazası olarak nitelendirilen olaylar incelendiğinde bunların önemli bir kısmının gerekli önlemlerin alınmaması veya işçilerin uygun koşullarda çalıştırılmaması sonucunda ortaya çıkmış olabileceği anlaşılıyor. Bu yazının ekindeki tabloda 2010 yılında en sık rastlanan kazaların bir listesini bulacaksınız. Listeyi incelediğinizde bu kazaların pek çoğunun önlenabilir ve öngörülebilir kazalar olduğunu göreceksiniz. Birkaç örneğe bakalım.

- 2010 yılında aşırı ısıcağa ve soğuğa (iklimsel veya çevresel) maruz kalmak nedeniyle 79 iş kazası gerçekleşmiş. İşçilerin aşırı ısıcağa veya soğuğa maruz kalacakları çoğu zaman öngörülebilir bir durumdur. Çeşitli önlemler alınarak, örneğin uygun kıyafetler sağlanarak, bu iş kazalarının gerçekleşmesi önlenabilir.
- 2010 yılında işçilerin aşırı efor gerektiren işleri yapması sonucu gerçekleşen kazalar gerçekleşmiş. İşçilerin aşırı efor sarfetmesi gerektiği durumlar çoğu zaman öngörülebilir durumlardır. İşçilerin aşırı efor sarfetmesini engelleyecek önlemler alınarak (örneğin, gerekli iş makineleri sağlanarak) bu kazaların önüne geçilebilir.
- Zararlı maddelerin solunması, zehirlenmeler sonucu gerçekleşen kazalar da çoğunlukla öngörülebilir ve önlenabilir kazalardır. İş ortamında zararlı maddelerin bulunduğu ve zehirlenme riskinin varlığı iş verenlerin ve işçilerin bilgisi dahilindeyse (ki çoğu zaman öyledir), zararlı maddelerin solunması ve zehirlenmeler sonucu gerçekleşebilecek kazaları önlemek için pek çok tedbir alınabilir. Gaz maskeleri, uygun iş alet ve kıyafetleri kullanılması, gerekli bilgilendirmelerin sürekli olarak yapılması bu tür kazaları önlemek için ilk akla gelen tedbirler.
- Verilere baktığımızda, en çok kazaya neden olan şeylerden birinin de makineler olduğunu görüyoruz. Makinelerin sebep olduğu kazaların çoğunun gerekli önlemlerin alınmaması, işçilerin eğitilmemesi veya makinelerin bakımının yapılmaması nedeniyle ortaya çıkmış olabileceğini rahatlıkla söyleyebiliriz.

Tüm bu kaza sebepleri arasında bir tanesine biraz daha yakından bakmakta fayda var: *Kişilerin yüksek bir yerden (ağaçlar, binalar, yapı iskeleleri, merdivenler makinalar, araçlar) veya çukur, derin bir yere (hendeklere, kuyulara) düşmesi.* 3396 kaza bu şekilde meydana gelmiş. İlk bakışta tüm düşme vak'alarının talihsiz kazalar olduğunu düşünmüş olabilirsiniz. Ne var ki, düşme riskinin olduğu tüm işlerde düşme ile ilgili önlemlerin alınması gerekir. Dolayısıyla, düşme riskine karşı gerekli önlemler alınmış olsaydı bir yılda 3396 adet düşme kazası meydana gelmezdi.

Düşme kazalarıyla ilgili görüşünüzü oluşturmadan önce, gündelik hayatımızda çok sık rastladığımız bir iş faaliyetine göz atalım. Binaların dış cephe boya işlerini bilirsiniz. Muhtemelen sizin binanıza veya komşu binalardan birine dış boya yapılmıştır. Aşağıdaki fotoğraf hafızanızı tazeleyecektir.

Bu fotoğrafta birkaç detaya dikkatiniz çekmek istiyorum. Birincisi, işçilerin üzerine tırmandıkları iskeleye bir bakın. Bu iskele eski ve paslı metal çubuklardan oluşturulmuş, bağlantıları ise derme çatma görünüyor. Böyle bir iskeleyi yakından inceleme fırsatı da bulduğum için şunu size rahatlıkla söyleyebilirim: Bu iskeleler hiç güvenli değil. İşçiler bu iskelelerin üzerinde iş yaparken fotoğrafta gördüğünüz gibi tahtalar üzerinde çalışıyor. Tahmin edebileceğiniz gibi bu tahtalar taşıma kapasiteleri ilgili testlerden geçmiyor. Bütün bunlardan daha önemlisi, işçilerin hiçbir güvenlik önlemi yok. İskele kurulurken, tahtalar iskeleye yerleştirilirken, işçiler birinci kattan beşinci kata tırmanırken, boya malzemelerini katlar arasında taşıırken ve bir şekilde ulaşmayı başardıkları katta boya işlerini yaparken hiçbir güvenlik önlemine sahip değiller. Düşmeleri durumunda onları koruyacak güvenlik halatları yok. Kaskları yok. Uygun kıyafetleri yok. Aslına bakarsanız, bu boya iskelesi ülkemizde iş güvenliğine verilen önemi güzel bir şekilde özetliyor. Bu tür boya işlerini yapan şirketlerin çoğu işçilerinin bu şekilde çalıştırıyor ve güvenliklerini sağlayacak malzeme ve kıyafetleri vermiyor. Gerekli güvenlik önlemlerinin hiçbirini almıyor. Bu sebeple işçilerin yüksek bir yerden düşerek yaralanması veya ölmesi talihsiz bir kaza değil. Öngörülemez bir olay da değil. Bu kazalar gerekli ve yeterli önlemler alınmadığı, iş güvenliği sağlanmadığı ve işin yapılması için uygun koşullar sağlanmadığı için ortaya çıkan, öngörülebilir ve önlenebilir kazalar. Aslında, fotoğrafta gördüğünüz iskelede ölümlü bir kaza gerçekleşirse bunun tek bir adı olabilir: İş cinayeti.

Son olarak aşağıdaki fotoğrafa bir bakın lütfen.⁵ Ülkemizde inşaatlarda çalışan işçileri hiç böyle gördünüz mü?

⁵ Fotoğraf kaynağı: <http://ehssafetynews.files.wordpress.com/2012/03/image0011.jpg?w=550>

Düşme riski varsa, düşme olayının gerçekleşmesini önlemek için gerekli önlemler alınır. Eğer ülkemizde her yıl **3396 kişi** düşerek kaza geçiriyorsa bu normal değildir.

Düşme kazalarına ve inşaatlara odaklanmamın önemli bir nedeni var. Ülkemizde iş kazalarında ölümler en çok bina inşaatlarında gerçekleşiyor (bkz. Tablo 3).

2010 yılında 264 işçi bina inşaatında hayatını kaybetmiş. Kaza sonucu ölümlerde üçüncü ve dördüncü sıralarda ise bina dışı yapıların inşaatı ve özel inşaat faaliyetleri var. 2010 yılında inşaatlarda 475 işçi hayatını kaybetmiş. Bu kayıpların çoğunun iş güvenliği ile ilgili ihmaller nedeniyle ortaya çıktığını düşünmek hiç de zor değil.

Tablo 3. Sektörlere Göre İş Kazası Sonucu Ölümler, 2010

Bina inşaatı	264
Kara taşıma. ve boru hattı taşıma.	133
Bina dışı yapıların inşaatı	107
Özel inşaat faaliyetleri	104
Yaratıcı sanatlar, eğlence faal.	99
Kömür ve linyit çıkartılması	86
Bilinmeyen	50
Fabrik. metal ürün.(mak. tec. hariç)	43
Toptan tic.(mot. taşıt. onar. hariç)	39
Metalik olmayan ürünler ima.	37
Diğer sektörlerin toplamı	482
Toplam	1.444

Kaynak: SGK

Başlangıçta da söylediğim gibi verilerden kazaların nasıl gerçekleştiğine dair bir sonuç çıkarmak güç. Ülkemizdeki iş kazaları ile ilgili istatistikler, kazaların hangilerinin öngörülebilir ve önenebilir, hangilerinin ise öngörülmesi mümkün olmayan talihsiz kazalar olduğunu ayırtetmemize imkân vermemektedir. Ancak, kazaların ve ölümlerin çokluğu ve bazı kaza sebeplerinin ihmaller olmadan ortaya çıkmasının güçlüğü, ülkemizde gerçekleşen kazalarda ihmalin, kötü iş şartlarının ve denetim eksikliğinin önemli bir payı olduğu izlenimini veriyor.⁶ Ancak, iş güvenliğini sağlamak ve iş kazalarını önlemek için izlenimler yeterli değildir.

İş kazaları ile ilgili verilerin, mevcut durumda olduğundan çok daha detaylı ve özenli bir şekilde toplanması ve kazaların asıl gerçekleşme nedenlerinin standart bir biçimde raporlanması gerekmektedir. Her ne kadar, Sosyal Güvenlik Kurumu verileri, sigortalı işçilerin uğradığı kazaları nedenlerine göre sınıflasa da, bu veriler kazaların asıl nedenlerini anlamamız için yeterli değildir. Bu sebeple, eğer iş güvenliği ve iş sağlığı ile ilgili bir gelişme sağlanması amaçlanıyorsa, kazaların ortaya çıkış nedenleri ve şekilleri ile ilgili daha detaylı verilerin toplanmasında ve açıklanmasında fayda vardır.

İş Sağlığı ve Güvenli Kanunu Tasarısı'nın birinci maddesi işverenlere kazaların ve hastalıkların kaydını tutma yükümlülüğü getirmektedir. Bu yükümlülük kapsamında işverenlerden kazaları ve meslek hastalıklarını 31/5/2006 tarihli ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu hükümlerine göre bildirmeleri beklenmektedir. Ne var ki, işverenlerin göndermekle yükümlü olduğu İşyeri Kaza Ve Meslek Hastalığı Bildirim Formu'nda, kazanın asıl nedeni sorulmamaktadır. İşveren ve sigortalı bilgilerine ek olarak, sadece kazanın gerçekleşme şekli ve gerçekleşme yeri sorulmaktadır.

- İş Sağlığı ve Güvenli Kanunu Tasarısı'nın temel amacı iş kazalarının %98'ini önlemek olduğuna göre, iş kazalarının raporlanmasının sadece ve sadece sigorta kurumu perspektifinden yapılmasından vazgeçilmesinde fayda vardır.
- İş kazalarının asıl gerçekleşme nedenlerinin standartlaştırılarak kayıt altına alınması, kazaların önlenmesi için çok değerli bilgiler sağlayacaktır.
- Bu raporların iş güvenliği ile ilgili eksiklikler ve işveren ve çalışanların hatalarıyla ilgili doğru bilgileri içermesi için raporda sadece işverenin değil, Kanun Tasarısı'nda öngörülen "iş sağlığı ve güvenliği çalışan temsilcileri"nin (Madde 16), iş güvenliği uzmanının ve iş hekiminin (Madde 6) beyanlarının da yer alması faydalı olacaktır. Sendika temsilcilerinin de kaza raporlarını imzalaması ve sendikayla paylaşması verilerin güvenilirliğini arttırabilir.
- İş kazalarının rapor edilmesi için bağımsız bir kuruluşun görev yapması ve raporlama işleminin online olarak da yapılabilmesi düşünülebilir. İngiltere'deki

⁶ TEPAV'ın yaptığı Madenlerde Yaşanan İş Kazaları ile İlgili Değerlendirmede de bu kazaların önenebilir olduğunu göstermektedir. http://www.tepav.org.tr/upload/files/1279030826-2.Madenlerde_Yasanan_Is_Kazalari_ve_SonucLari_Uzerine_Bir_Degerlendirme.pdf

Health and Safety Executive (HSE) bu kapsamda örnek olarak alınabilir:
<http://www.hse.gov.uk/riddor/>

- İş kazasının gerçekleştiği işletmelerde iş kazasının öğrenilmesinin hemen ardından Bakanlık iş müfettişlerince (Madde 20) denetim yapılması ve eksiklerin raporlanması da hem verilerin güvenilirliğinin sağlanması açısından, hem de varsa iş güvenliği ile eksikliklerin giderilebilmesi açısından faydalı olacaktır.
- İşverenlere iş güvenliği ile ilgili yasa ve yönetmeliklere aykırı hareket ettiği için kesilen idari para cezaları ile ilgili verilerin düzenli aralıklarla yayınlanması, iş güvenliği ve iş kazalarıyla ilgili her türlü çalışma açısından çok faydalı olacaktır.

İş Kazaları ve İşverenler İçin Öngörülen Yaptırımlar

İş Sağlığı ve Güvenli Kanunu Tasarısı'nın ikinci bölümü (Madde 5-16) işveren ve çalışanların görev, yetki ve yükümlülüklerini düzenliyor. Oldukça kapsamlı bir biçimde hazırlanan bu bölümde işverenlerin sağlık ve güvenliği sağlamak, iş güvenliği uzmanı ve iş hekimi istihdam etmek, risk değerlendirmesi yapmak, acil durum planı geliştirmek, sağlık gözetimi yapmak, çalışanları bilgilendirmek/eğitmek ve iş kazası ve meslek hastalıklarını bildirmek gibi yükümlülükleri düzenleniyor. Kanun Tasarısı'nın, işverenlerin görev yükümlülüklerini düzenlemek için gösterdiği özen takdire şayan. Ancak bilindiği gibi çoğu zaman bu görev ve yükümlülükler kağıt üzerinde kalıyor. Bunu engellemek için Kanun Tasarısı, işverenler için uygulanacak idari cezaları da ayrıntılı bir şekilde ele alıyor. Tasarının dördüncü bölümü (Madde 20-24) işverenlerin denetimi ve işverenlerin iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili yükümlülüklerini yerine getirmediği durumlarda uygulanacak yaptırımları düzenliyor. Bu yaptırımlardan bazıları aşağıda yer almaktadır. (Yaptırımların tamamını görmek için Kanun Tasarısı'na bakabilirsiniz: <http://www2.tbmm.gov.tr/d24/1/1-0605.pdf>)

- **İşin durdurulması** (Madde 21): İş yerinde çalışanlar açısından *hayati tehlike* oluşturan bir hususun belirlenmesi durumunda iş durdurulur.
- **İdari para cezası** (Madde 22-1): İşverenin aşağıda alıntılanan Madde 5'in birinci fıkrası kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmemesi durumunda, yerine getirilmeyen her yükümlülük için **5000 TL** idari para cezası kesilir.
  - Madde 5 – (1) a) Çalışanların işle ilgili sağlık ve güvenliğini sağlamakla, (b) Çalışanların sağlık ve güvenliğini sağlamak için mesleki risklerin önlenmesi, eğitim ve bilgi verilmesi dâhil her türlü tedbirin alınması, organizasyonun yapılması, gerekli araç ve gereçlerin sağlanması, sağlık ve güvenlik tedbirlerinin değişen şartlara uygun hale getirilmesi ve mevcut durumun iyileştirilmesi amacına yönelik çalışmalar yapmakla, (c) İşyerinde alınan iş sağlığı ve güvenliği tedbirlerine uyulup uyulmadığını izlemek ve denetlemekle, yükümlüdür.

- **İdari para cezası** (Madde 22-2): Kanun tasarısının Madde 6'nın birinci fıkrasına aykırı olarak; işyerinde işyeri hekimi ve iş güvenliği uzmanı görevlendirmeyen işveren veya işveren vekiline görevlendirmedeği her kişi için **5000 TL** idari para cezası verilir. Aykırılığın devamı halinde; görevlendirmedeği her kişi ve takip eden her ay için aynı miktar idari para cezası uygulanır.
  - MADDE 6- (1) İşveren; mesleki risklerin önlenmesi ve bu risklerden korunulmasına yönelik çalışmaları da kapsayacak iş sağlığı ve güvenliği hizmetini sunmak için çok tehlikeli sınıfta yer alan işyerinde (A) sınıfı, tehlikeli sınıfta yer alan işyerinde en az (B) sınıfı, az tehlikeli sınıfta yer alan işyerinde en az (C) sınıfı belgeye sahip iş güvenliği uzmanı ile bütün tehlike sınıflarında yer alan işyerlerinde işyeri hekimi görevlendirmekle yükümlüdür. Ayrıca işyeri hekimi dışındaki diğer sağlık personeli görevlendirilir. Bünyesinde bu vasıflara sahip personel bulunmayan işyerleri, bu hizmetin tamamını veya bir kısmını ortak sağlık ve güvenlik birimlerinden hizmet olarak yerine getirebilir.
- **İdari para cezası** (Madde 22-3): Madde 7'nin birinci fıkrasına aykırı olarak, görevlendirilen kişilerin görevlerini yerine getirmesi nedeniyle bu Kanundan doğan hak ve yetkilerini kısıtlayan işveren veya işveren vekiline **500 TL** idari para cezası verilir.
  - MADDE 7- (1) İş sağlığı ve güvenliği hizmetlerini yürütmek üzere görevlendirilen işyeri hekimi ve iş güvenliği uzmanlarının görevlerini yerine getirmeleri nedeniyle hak ve yetkileri kısıtlanamaz. Bu kişiler, görevlerini mesleğin gerektirdiği etik ilkeler ve mesleki bağımsızlık içerisinde yürütürler.
- **İdari para cezası** (Madde 22-4). Madde 8'in birinci fıkrasına aykırı olarak risk değerlendirmesi yapmayan veya yaptırmayan işveren veya işveren vekiline **3000 TL** idari para cezası verilir. Aykırılığın devamı halinde risk değerlendirmesi yapılmayan **her ay için ceza bir buçuk katı** olarak uygulanır.
  - MADDE 8- (1) İşveren, iş sağlığı ve güvenliği yönünden risk değerlendirmesi yapmak veya yaptırmakla yükümlüdür.
- **İdari para cezası** (Madde 22-20) Madde 20'nin ikinci fıkrasında belirtilen iş sağlığı ve güvenliği ile iş kazaları ve meslek hastalıkları konularında inceleme ve araştırmaların yapılmasına engel olan işveren veya işveren vekiline **8000 TL** idari para cezası verilir.
  - MADDE 20- (2) Bakanlık, işyerlerinde iş sağlığı ve güvenliği konularında numune alma, ölçüm, inceleme ve araştırma yapmaya yetkilidir. Bu konularda yetkilendirilenler mümkün olduğu kadar işi aksatmamak, işverenin ve işyerinin meslek sırları ile gördükleri ve öğrendikleri hususları tamamen gizli tutmakla yükümlüdürler.

Her ne kadar Kanun Tasarısı'nda düzenlenen bu yaptırımlar, işverenlerin yükümlülüklerini yerine getirmelerini sağlamak için gösterilen özeni sergilese de bu yaptırımlarla ilgili birkaç noktayı vurgulamakta yarar var. Birincisi, yaptırımların uygulanabilmesi için denetimlerin etkili bir şekilde yapılıyor olması gerekiyor. İkincisi, idari cezalar küçük işletmeler için yüksek gibi görünse de büyük işletmeler için caydırıcı olmaktan uzak görünüyor. Üçüncüsü, Kanun Tasarısı, kazaların ve meslek hastalıklarının ortaya çıkması durumunda uygulanacak yaptırımları düzenlemiyor. Bu üç konuyu sırayla ele alalım.

- **Denetimlerin etkili bir biçimde uygulanması.** Hatırlayacağınız gibi 31 Ocak 2008'de Davutpaşa'da ruhsatsız bir maytap atölyesinde gerçekleşen bir patlamada 21 kişi ölmüştü, 117 kişi ise yaralanmıştı. Kaza sonrasında bu kazanın, iş güvenliği kurallarına uyulmaması ve denetimlerin yeterli bir şekilde yapılmaması sonucu ortaya çıktığı anlaşılmıştı.⁷ Bu kaza sonrası yapılan açıklamalardan akıllarda kalan önemli bir konu denetlemenin ihbar yapılmadığı için yapılmamış olduğu bilgisiydi.⁸ Bu örnek olay bize gösteriyor ki, yasalar ve yönetmelikler ne kadar detaylı olursa olsun, kazaların önüne geçilebilmesi için denetlemelerin çok daha etkili bir biçimde yapılması gerekiyor. Ülkemizdeki kayıt dışı ekonominin büyüklüğü ve ruhsatsız iş yerlerinin çokluğu göz önüne alındığında, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın bu Kanun Tasarısı'yla yetinmemesi ve denetimlerin yaygınlığı ve etkililiğini sağlamak için ek çalışmalar yapması gerektiği anlaşılıyor. Bu düzenlemeler yapılırken ilk aşamada şu hususlar göz önüne alınabilir.
  - Ruhsatlı ve ruhsatsız iş yerlerindeki güvenlik eksiklikleri için etkili bir ihbar mekanizması tasarlanması.
  - Kanun Tasarısı'nda öngörülen iş sağlığı ve güvenliği çalışan temsilcilerinin, iş güvenliği uzmanlarının ve işyeri hekimlerinin Bakanlık müfettişleri ile iletişiminin güçlendirilmesi ve bu çalışanların yapacakları ihbarların işverenlerden gizli tutulması.
  - İşçi örgütleriyle Bakanlık arasındaki iletişimin güçlendirilmesi ve işçi örgütlerinin iş güvenliği ile ilgili şikâyetlerinin takip edilmesi ve gerekli denetimlerin hızla yapılması.
  - İş müfettişlerinin sayılarının artırılması ve denetlemelerin etkililiğini arttırmak için meslek örgütleriyle işbirliğinin geliştirilmesi.
- **İdari cezaların yeterliliği.** Kanun Tasarısı'nın iş güvenliğinin sağlanması ve iş kazalarının önlenmesi amacıyla öngördüğü en önemli araç cezalar olarak görülüyor. Bu cezalar iki başlık altında tartışılabilir: İşin durdurulması cezası ve idari para cezaları.

⁷ Bu "kaza" ile ilgili olarak açılan dava halen devam ediyor. Bir sonraki duruşma 14 Eylül'de.
<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1077188&CategoryID=77>

⁸ <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=1273315>

- **İşin durdurulması.** İşin durdurulması cezası, amacı kâr etmek olan ticari işletmeler için çok etkili bir cezadır. Ancak, Kanun Tasarısı, işin durdurulması cezasını hayati tehlikenin tespit edilmesi şartına bağlıyor. Dolayısıyla, Kanun Tasarısı iş güvenliğiyle ilgili ihlallerin hayati tehlike arz ettiğinin tespit edileceği bir durum ortaya çıkana kadar işin durdurulması cezasının uygulanmasını öngörmüyor. Bu düzenleme, işverenlere iş güvenliği kurallarına uymalarıyla ilgili müşevviklerin daha etkili bir şekilde sağlanması için yeterli görünmüyor. İşin durdurulması cezasının Kanun Tasarısı'nda öngörülen temel iş güvenliği şartlarını sağlamayan işletmeler için de uygulanmasının, işverenlerin iş güvenliği kurallarına uyuması için teşvik edici olacağı çok açık. Bu bağlamda, Kanun Tasarısı'nın işin durdurulması cezasının kapsamını genişletmesinin faydalı olabileceği ve hayati tehlikelerin ortaya çıkmasını en baştan engelleyebileceği söylenebilir. Kanun Tasarısı'nda bu yönde bir değişiklik yapmak faydalı olacaktır.
- **İdari para cezaları.** İlk bakışta yukarıda bahsi geçen para cezalarının yüksek olduğu düşünülebilir. Ne var ki, bu cezalar küçük ve büyük işletmeler için farklı derecelerde caydırıcı olacaktır. Küçük işletmeler için yeterli derecede caydırıcı olabilecek idari cezalar, kârlılığı yüksek büyük işletmeler için yeterli derecede caydırıcı olmayacaktır. Bu sebeple, idari para cezalarının işletmenin büyüklüğüne ve kârlılığına göre artan oranlarda uygulanması faydalı olacaktır.
- **Kazaların ortaya çıkması durumunda uygulanacak cezalar.** Kanun Tasarısı iş güvenliğinin sağlanması ve iş kazalarının azaltılması ile ilgili önleyici cezalara yer veriyor. Ancak Kanun Tasarısı, iş güvenliği ihlalleri sonucunda oluşacak iş kazalarının cezalandırılması ile ilgili ayrı bir düzenleme yapmamaktadır. Kanun Tasarısı'nda öngörülen hedeflere ulaşılabilmesi için yasaya aykırı hareket edenlerin kazaya neden olmaları durumunda daha ağır cezalara çarptırılmaları ve yarattıkları zararlar için tazminat ödemeleri faydalı olacaktır. Kanun Tasarısı'nın bu yönde geliştirilmesi, Sayın Çelik'in belirttiği iş kazalarının %98'ini önleme hedefine ulaşmayı kolaylaştıracaktır. Buna ek olarak, Kanun Tasarısı, yasal düzenlemelere uyulmaması ve iş güvenliği ile ilgili önlemlerin alınmaması durumunda ortaya çıkabilecek ölümlü iş kazalarının cezalandırılmasıyla ilgili bir düzenleme de getirmemektedir. İş güvenliği ile ilgili ihlaller sonucunda ortaya çıkan ölümlü iş kazalarının sorumluları için Kanun Tasarısı'nda öngörülenlerden daha sert yaptırımlar getirilmesi gerektiği açıktır. Kanuna bu kapsamda eklenecek hükümler, bu tür vahim olaylar sonrasında açılan davaların sonuçlandırılması açısından da yol gösterici olacaktır.

Ölümlü İş Kazaları ile İlgili Yaptırımlar ve Hukuki Süreç

Kazaların ortaya çıkması durumunda uygulanacak yaptırımlarla ilgili tartışmamızda, bu durumlar için ağırlaştırılmış idari para cezaları getirilmesinin ve kazalardan zarar görenler için kusuru bulunanların zarar görenlere tazminat vermesinin faydalı olabileceğini

belirttik. İş kazalarının ölümlerle sonuçlandığı durumları yeterince tartışmadık. Şimdi ölümlerle sonuçlanan iş kazalarında ağırlaştırılmış idari cezalar ve tazminat dışında neler yapılabileceğine bir bakalım.

Ölümlerle sonuçlanan iş kazaları, ülkemizde genellikle "talihsiz olaylar" ve "kader" olarak değerlendirildiği için iş kazaları ile ilgili davalarda sorumlular nadiren ciddi cezalar alıyor. Bu bağlamda, öngörülebilir ve önlenemez "kaza"lardan bazılarını hatırlayalım.

- 29 Aralık 2005'te 5 kadın işçi yanarak can verdi. İşveren, işçileri kaçmamaları için kilitlemiş. Bu "kaza" da iş güvenliği kurallarının hiçe sayılması nedeniyle ölümlerle sonuçlanmıştı. Üstelik işverenin kaçmasınılar diye fabrikaya kilitletiği çalışanları sigortalatmadığı da daha sonra ortaya çıkmıştı. Davada işveren sadece 182 bin TL para cezası ile cezalandırıldı.⁹
- 17 Mayıs 2010'da 30 madencinin ölümüyle sonuçlanan grizu patlaması ile ilgili dava hala devam ediyor. Tutuklu yargılanan kimse yok. Dava avukatları davanın zamanaşımına uğramasından korkuyor.¹⁰ Bir habere göre bilirkişi raporlarında kusurlu olduğu belirtilen bir kişi Türkiye Taşkömürü Kurumu (TTK) Genel Müdür Yardımcılığına atanmış.¹¹ Sorumluların cezalandırılıp cezalandırılmayacağını hep birlikte göreceğiz.
- 2012'de Erzurum'un Aşkale ilçesindeki Karasu 2 Baraj Göleti'nde 5 işçi bindikleri deniz bisikletinin alabora olması sonucu öldü. 5 işçinin buzlu gölete, onarım için, uygun bir botla değil, deniz bisikleti ile gönderildiği ve gerekli güvenlik ekipmanına (can yeleği, soğuk suya uygun kıyafet vb.) sahip olmadığı iddia ediliyor. Konu ile ilgili CHP'nin verdiği bir soru önergesi bulunuyor.¹² Bu olay ile ilgili davanın nasıl sonuçlanacağını bekleyip görmemiz gerekiyor.
- Yine 2012 yılının mart bir inşaatta çalışan 11 işçi kaldıkları çadırda çıkan yangın sonucu hayatını kaybetti. İşçilerin yaşamlarını uygun ve güvenli şartlarda sürdürmediğinin anlaşıldığı bu olayın da sadece talihsiz bir kaza olarak adlandırılması yanlış olacaktır. Olayla ilgili soruşturma sürüyor. Henüz bir tutuklama yok.¹³

Örnekler çoğaltılabilir.¹⁴

Gerekli önlemlerin alınmadığı, gerekli düzenlemelerin yapılmadığı, uygun çalışma koşullarının sağlanmadığı ve çalışanların yeterince bilgilendirilmediği durumları basit kazalar gibi değerlendirmek işçi ölümlerine neden olanların sorumluluğunu unutmamıza

⁹ <http://bianet.org/kadin/emek/101997-5-kadin-isci-oldu-cezasi-182-bin-yl>

¹⁰ <http://www.pusulagazetesi.com.tr/haber.php?hayns=2&yazilim=haberler&osmanli=hdetay&aid=24746&titlem=24746>

¹¹ <http://yarinhaber.net/HaberGoster/194a1a43-44f1-48d8-87be-d39cd9c2407c/akp-nin-isqazartiligi-isci-olumleri-devam-ediyor.aspx>

¹² <http://www.chp.org.tr/wp-content/uploads/2012/04/calismabakani.pdf>

¹³ <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/20105002.asp>

¹⁴ 2011 yılında basına yansıyan kazaların bir listesini şu adreste bulabilirsiniz:

http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=37879

2010 yılındaki kazaların bir listesi ise şu adreste: http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=34062

neden oluyor. Bu sebeple, ölümlü sonuçlanan pek çok iş kazasında gerçekleşenin kaza değil *adeta cinayet* olduğunu vurgulamamızda fayda var. Aslında, ölümlü iş kazaları yerine iş cinayetleri demeyi tercih etmemiz iş kazalarının ve iş kazası sonucu gerçekleşen ölümlerin azalmasını bile sağlayabilir. İş cinayeti diyerek, hemen hemen her işçinin ölümünde, bu ölüme neden olan ihmallerin olduğunu ve kazalarda ihmali bulunanların kazadan ciddi bir şekilde sorumlu olduğunu vurgulamalıyız.

Ölümlü iş kazalarını cinayet olarak adlandırmamı çok sevimsiz bulanlar veya durumu abarttığımı düşünenler olabilir. Elbette her ölümlü iş kazası iş cinayeti değildir. Yukarıda bahsettiğim gibi gerçek kazalar olabilir. Alınması gereken her önlem alındığı halde, çalışırken hayatını kaybedenler olabilir. Ancak, pek çok durumda ölümlü kazanın ardında cinayet olarak görebileceğimiz bir ihmaller zinciri var. Ayrıca, ölümlü iş kazalarını cinayete benzeten bir tek ben değilim. İşçi örgütleri de ölümlü iş kazalarının bazılarını iş cinayetleri olarak adlandırmayı tercih ediyor. Bu sizin için yeterli değilse, ABD'de mahkemelerin ağır ihmallerin olduğu iş kazalarında işverenlere cinayet davası açtıklarını ve işverenlerin iş kazaları nedeniyle cinayetten hüküm giydiğini bilmenizde fayda olabilir. Örneğin, 1983 yılında iş yerinde zehirli gaz soluduğu için hayatını kaybeden Stefan Golan adlı işçinin işverenlerinin *adam öldürmekten* hüküm giydiğini bilmek belki iş kazaları ile cinayet arasındaki yakın bağı görmeye yardımcı olabilir. 1998'de ABD'de, işçisine asit dolu bir tankı temizleme emri veren bir işverenin 16 ay hapis yattığı ve 500 bin Dolar para cezasına çarptırıldığını da ekleyelim. ABD'de işverenlerin işçi ölümlerinden sorumlu tutularak cinayetten yargılandığı pek çok örnek var.¹⁵

ABD'deki davalar, bize işçi ölümlerinin pek çok durumda cinayete eşdeğer olduğunu ve bu şekilde değerlendirilebileceğini hatırlatıyor. İş kazalarını cinayete eşdeğer tutmanın ve gerekli önlemleri almayan işverenleri cezalandırmanın önemli bir getirisi var: Bu işverenlere iş güvenliğini sağlamak için gerekli olan müşevviği sağlıyor. İşveren sebep olduğu iş kazası nedeniyle cinayete eşdeğer bir suçtan hüküm giyebileceğini bilirse, gerekli önlemleri almak konusunda daha fazla istekli olur ve ihmaller sonucu ortaya çıkan iş kazalarının ve işçi ölümlerinin sayısı azalır.

Ülkemizde, örnek davalar olduğunu da unutmamak lazım. Örneğin, Bursa'da 19 işçinin hayatını kaybettiği maden ocağının sahibi ve yöneticilerinin "taksirle birden fazla kişinin ölümüne sebep olmak"tan yargılandığını ve hüküm giydiklerini de hatırlamakta fayda var.¹⁶ İhmaller sonucu gerçekleşen iş kazalarının iş cinayeti gibi değerlendirilmesi ve Bursa'daki davadakine benzer ve tercihen daha ağır cezaların uygulanması iş kazalarının azalmasına neden olacaktır. Cezaların arttırılması ve iş kazalarıyla ilgili davaların hemen sonuçlandırılması iş kazalarının önlenmesi için atılabilecek en önemli adımlardır. Büyük bir ceza, iş güvenliği ile ilgili sayfalarca yönetmeliğe bedeldir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın bunu iş güvenliği ile ilgili çalışmalarını yaparken göz

¹⁵ Rosner, David (2000) "When does a worker's death become murder?", *American Journal of Public Health*, 90 (4): 535-540. doi: 10.2105/AJPH.90.4.535

¹⁶ <http://bianet.org/bianet/insan-haklari/118787-bursada-grizu-patlamsi-19-isci-hayatini-kaybetti>
<http://www.haberler.com/bursa-da-19-madencinin-hayatini-kaybetti-olayin-3208637-haberi/>
<http://haber.gazetevatan.com/maden-kazasinda-tarihi-karar/419401/1/Haber>

önüne almasında fayda vardır. Bu kapsamda, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın Adalet Bakanlığı ile işbirliği yapması gerekmektedir.

Evet, iş kazalarını önlemek için pek çok düzenleme yapılmalıdır. Pek çok yönetmelik hazırlanmalı ve pek çok şartname imzalatılmalıdır. Evet, iş kazalarını önlemek ve iş yerlerinin teftişini sağlamak için etkili mekanizmalar geliştirilmelidir. Evet, iş kazalarını önlemek için iş güvenliği eğitimler verilmeli, iş güvenliği uyarı levhaları hazırlanmalı ve iş güvenliği broşürleri basılmalıdır. Ancak, iş kazalarını özellikle de ölümlü iş kazalarını gerçekten önlemek istiyorsak, yapılması gereken en önemli şey, iş kazalarına neden olanları ve iş kazalarını önlemek için gerekli tedbirleri almayanları hızlı bir şekilde yargılamak ve cezalandırmaktır.

- İş güvenliği ihlalleriyle ilgili hukuki süreçlerin hızlandırılması ve adli cezaların ağırlaştırılması gerekmektedir. Özellikle ağır ihmaller sonucu ortaya çıkan ölümlü işçi kazalarının iş cinayeti kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir. Cezaların arttırılması ve adaletin hızlandırılması, işverenleri iş güvenliği ve sağlığı konusunda dikkatli olmaya teşvik edecektir.

İşçi Örgütleri ile İşbirliği

Kanun Tasarısı, iş güvenliği ve iş sağlığının geliştirilmesi ve iş kazalarının önlenmesi için çalışanlara önemli roller ve haklar veriyor. Örneğin, Kanun Tasarısı'nın 10. Madde'si "çalışmaktan kaçınma hakkı"nı düzenliyor ve ciddi ve yakın bir tehlike ile karşı karşıya olan çalışanlara çalışmaktan kaçınma hakkı veriyor. Ayrıca, çalışanların bu haklarını kullanmalarından dolayı mağdur edilemeyeceğini belirtiyor. Tasarı'nın 14. Madde'si çalışanların görüşlerinin alınması ve katılımlarının sağlanmasını düzenliyor. Bu kapsamda çalışanlara veya temsilcilerine iş güvenliği ve sağlığı ile ilgili görüşlerini belirtme ve teklif getirme hakkı tanınıyor. Madde 16, iş yerlerinde iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili çalışan temsilcilerinin görev yapmasını düzenliyor. Bu maddenin önemli kısımları aşağıdaki yer alıyor.

- MADDE 16- (1) İşveren, bu Kanununun 14 üncü maddesi gereğince sağlık ve güvenlikle ilgili çalışmalara katılma, çalışmalarını izleme, tedbir alınmasını isteme, tekliflerde bulunma ve benzeri konularda çalışanları temsil etmeye yetkili, bir veya daha fazla çalışanın, iş sağlığı ve güvenliği çalışan temsilcisi olarak görev yapmasını sağlar. (4) İş sağlığı ve güvenliği çalışan temsilcileri, tehlike kaynağının yok edilmesi veya tehlikeden kaynaklanan riskin azaltılması için işverene öneride bulunma ve işverenden gerekli tedbirlerin alınmasını isteme hakkına sahiptir. (5) İş sağlığı ve güvenliği çalışan temsilcileri ve iş sağlığı ve güvenliği konusunda özel görevi bulunan sağlık ve güvenlik destek elemanlarının, bu görevlerini yürütmeleri nedeniyle hakları kısıtlanamaz ve bu görevlerini yerine getirebilmeleri için işveren tarafından gerekli imkânlar sağlanır.

Görüldüğü gibi bu madde, iş yerlerindeki iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili sorunlara en yakından tanık olan, güvenlik risklerinden en çok etkilenen çalışanların iş yeri

güvenliğinin artırılması ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi ile ilgili çalışmalara katkı sunmalarına imkân sağlıyor. Buna ek olarak, Kanun Tasarısı'nın üçüncü bölümünde düzenlenen ve örgütleri ve meslek odaları temsilcilerinin de üye olduğu Ulusal İş Sağlığı ve Güvenliği Konseyi, çalışanların iş güvenliği ve sağlığı ile ilgili düzenlemelere katkı yapmasının önünü açıyor. Bunlar, çalışanların iş güvenliği ve sağlığı ile ilgili katkılarından faydalanmayı amaçlayan olumlu düzenlemeler. Ne var ki, bu düzenlemelerle işçi örgütlerinin deneyim ve bilgilerinden yeterince faydalanılabileceğini söylemek zor. Bunun yapılabilmesi için bugüne kadarki genel yaklaşımın aksine, Bakanlık ve işverenlerin, işçi örgütleri ile birlikte çalışması, bilgi paylaşması ve iş güvenliği ile ilgili düzenlemelerde işçi örgütlerine daha fazla söz hakkı tanınması gerekiyor. Bu, yazılı metinlerle değil, bir anlayış değişikliği ile yapılabilir bir şey. Sayın Çelik'in iş kazalarının %98'ini önleme hedefi bağlamında, bu anlayış değişikliğine ihtiyaç duyulacağı çok açık. Bu değişime, kurulan Ulusal İş Sağlığı ve Güvenliği Konseyi'ne daha fazla sayıda sendikanın üye vermesinin sağlanması veya Kanun Tasarısı'nın Konsey'e üye vermeyen sendikaların görüşlerinin değerlendirilmesi için ek mekanizmalar tasarlanarak başlanabilir.¹⁷ İşçi örgütleriyle daha yakın işbirliği kurulması her yıl 10binlerce işçinin yaralanması ve binlercesinin hayatını kaybetmesinin önüne geçebilmek için atılabilecek önemli bir adımdır. İş koşulları ve iş güvenliği konusundaki aksaklıklarla ilgili en fazla bilgiye sahip olan işçi örgütlerinin Sayın Çelik'in %98 hedefine ulaşabilmesi için çok değerli katkılar sağlayacağı açıktır.

Kanun Tasarısında Yer Almayan Ek Politika Araçları

Genelde kamu düzenlemeleri iş güvenliğini arttırmak için “üç tip düzenleme stratejisi uygulamaktadır: (1) doğrudan müdahale (yönetmelikler ve standartlar), (2) düzenleyici veya caydırıcı sistemler (teftişler ve cezalar), ve (3) eğitim programları.”¹⁸ Kanun Tasarısı'nın da bu üç stratejiyi etkili bir biçimde kullanmayı amaçladığı görülmektedir. Kanun Tasarısı'nda yer alan düzenlemelere ek olarak, iş güvenliğini ön planda tutan çalışanları ve şirketleri ödüllendirmek ve teşvik etmek için ek mekanizmalar tasarlanabilir.¹⁹ İş güvenliği ile ilgili literatür incelendiğinde, iş güvenliği politikasının tasarımında iktisadi müşevviklerin ve teşviklerin önemli bir yer tuttuğunu görüyoruz.²⁰ Literatürde, düzenlemeler ve idari para cezalarına ek olarak, işverenlerin müşevviklerini etkileyecek finansal ve finansal olmayan ek teşvik ve cezaların uygulanmasının iş güvenliğinin artırılması ve iş kazalarının önlenmesi için faydalı olduğu belirtiliyor. Bu tür düzenlemelere birkaç örnek verelim.

- **Vergi teşvikleri ve cezaları.** Vergiler, iş güvenliği ve iş kazaları konusunda kötü bir karneye sahip olan şirketleri cezalandırmak ve karnesi iyi olan şirketleri ödüllendirmek için kullanılabilir. Karnesi kötü olan şirketlere daha yüksek

¹⁷ Kanun Tasarısı, sadece en fazla üyeye sahip üç sendikanın Konsey'e üye vermesini öngörüyor (Madde 17-2ç)

¹⁸ Elsler, Dietmar (der.) (2010) *Economic incentives to improve occupational safety and health*, European Agency for Safety and Health at Work, Luxembourg: Publication office of the European Union., sf. 24.

¹⁹ Uğur Gürses bir twitter mesajında şirketlere teşvik verilirken iş güvenliği karnelerinin göz önüne alınmasının faydalı olabileceğinden bahsetmişti. Bu fikir için kendisine teşekkür ederim.

²⁰ Dietmar (der.) (2010)

oranlarda vergi uygulanırken, karnesi iyi olan şirketler vergi indirimlerinden faydalandırılabilir.²¹

- **Sigorta teşvikleri ve cezaları.** İş güvenliğinin artırılması ile ilgili teşvikler sigorta-teşvikleri şeklinde verilebilir. İş güvenliği karnesi iyi olan şirketler ve çalışanları için sigorta primlerinin düşürülmesini sağlayan düzenlemeler yapılabilir. Literatürde bu tür düzenlemelerin iş güvenliğini arttırmakta etkili bir yöntem olduğu belirtilmiştir.²²
- **Denetimlerle teşviklerin ilişkilendirilmesi.** İktisadi teşvikler teftiş programlarına bağlanabilir. Şirketler gönüllü olarak teftiş isteyebilir ve teftişlerde iyi sonuç alanlara çeşitli iktisadi teşvikler verilebilir.²³
- **İş güvenliği ile ilgili yatırımların desteklenmesi.** İş güvenliği ve iş sağlığı ile ilgili yatırım yapan şirketlere çeşitli iktisadi teşvikler verilebilir. Örneğin, iş güvenliğine yapılan yatırımın belirli bir oranı kamu tarafından karşılanabilir.²⁴
- **İş güvenliği puanlama sistemi.** Benzer bir teşvik, önerilen güvenlik düzenlemelerini yapan şirketlere başarıyla uyguladıkları her güvenlik önerisi için puan vermek ve şirketlere topladıkları puanlar ölçüsünde iktisadi teşvikler sağlamaktır. Bu tür bir teşvik sistemi özellikle küçük ölçekli işletmeler için teşvik edici olacaktır. Almanya'da bu sistemin uygulandığı ve başarılı olduğu rapor edilmektedir.²⁵
- **Finansal olmayan teşvikler.** Son olarak, İş güvenliğini arttırmak için finansal olmayan teşvikler de verilebilir. İş güvenliğini artırma ve iş kazalarını azaltma konusunda başarılı olan şirketlere sembolik ödüller verilmesi ve tanıtılması; iş kazalarını önleme konusunda başarısız olan şirketlerin ise kamuoyuna duyurulması ve teşhir edilmesi finansal olmayan teşviklere örnek olarak verilebilir.

Avrupa İşte Güvenlik ve Sağlık Teşkilatı'nın yayınladığı *Economic incentives to improve occupational safety and health* başlıklı rapor, yukarıda anılan iktisadi teşviklerin diğer kamu düzenlemeleriyle birlikte uygulandığında iş güvenliğini arttırmak ve iş kazalarını engellemek konusunda etkili olduğunu belirtmektedir. Finansal olmayan teşviklerin uygulanmasının hemen hemen hiçbir maliyeti yoktur ve hemen uygulanmaya başlanabilir. Finansal teşviklerin önündeki tek engel ise kamuya getireceği yükün fazla olması olabilir. Ancak, yatırımların artırılması için çeşitli teşvikler vermekten kaçınmayan kamu otoritelerinin, işçi sağlığı ve güvenliğini sağlamak ve hayat kurtarmak için kaynak ayırmaması veya bunun için ayrılacak kaynakları yük olarak görmesi çok da anlaşılabilir değildir. İktisat politikalarının tek amacı iktisadi büyüme olmamalıdır, asıl amaç kalkınmayı sağlamak, yaşam ve çalışma koşullarını iyileştirmek olmalıdır. Kamu politikaları tasarlanırken insan hayatının GSYH artışından daha önemli olduğu göz aradı

²¹ Toren, K. & Sterner, T. (2003) 'How to promote prevention: economic incentives or legal regulations or both?', *Scandinavian Journal of Work, Environment and Health*, 29(3): 239-245. Aktaran Dietmar (der.) (2010).

²² Thomason, T. (2003) 'Economic incentives and workplace safety', in F. Sullivan (der.), *Preventing and managing disabling injury at work*, Taylor and Francis, sf. 183-202. Aktaran Dietmar (der.) (2010): 30

²³ Dietmar (der.) (2010) ve Toren & Sterner (2003).

²⁴ Paton, N., 'The bait debate', *Occupational Health*, January 2007. Aktaran Dietmar (der.) (2010:26).

²⁵ BGAG Institut Arbeit und Gesundheit der Deutschen Gesetzlichen Unfallversicherung. *Qualitaet in der Praevention, Anreizsysteme, Abschlussbericht*, Aralık 2006, Aktaran Dietmar (der.) (2010: 37)

edilmemelidir. Bakan Çelik'in %98 hedefi bu çerçevede çok anlamlıdır. Meclise sunulan Kanun Tasarısı da bu hedefe ulaşmak için önemli adımlar atmaktadır.

EK1: En Sık Görülen Kazalar - 2010 (Kaynak: SGK)	TOPLAM
Kesici ve batıcı bir aletin sebep olduğu kaza	7.990
Makinelerin sebep olduğu kazalar	7.601
Vücutun veya bir organın iki cisim arasında kalarak sıkışması, ezilmesi	6.524
Kişilerin hemzemin ortamda düşmesi	5.565
Başka yerde sınıflandırılmamış, düşen cisimlerin çarpması, devrilmesi	5.155
Taşıma işlemi sırasında taşınan cisimlerin düşmesi sonucu oluşan kazalar	4.613
Diğer nedenler	3.445
Kişilerin yüksek bir yerden (ağaçlar, binalar, yapı iskeleleri, merdivenler makineler, araçlar) ve çukur, derin bir yere (hendeklere, kuyulara, kazılara, yerdeki çukurlara) düşmesi	3.396
Kayan ve çöken (toprak, kaya, taş, kar)	2.102
Cismin sıkıştırması	2.038
Hareket eden cisimlerin arasında sıkışmak (Uçan veya düşen cisimler hariç)	1.709
Normal sınırlar dışındaki ısılarla maruz kalmak veya temas etmek	1.472
Düşen cisimlerin dışında hareket eden cisimlerin çarpması (Uçan kırık ve parçacıklar dâhil)	1.346
Sıcak bir maddeden, sıvıdan, gazdan, alevden meydana gelen kazalar	1.336
Duran cisimlere çarpma (Daha önceki düşmeler sebebiyle çarpışmalar hariç)	1.236
Bir cismin çarpması neticesinde çöken, devrilen bir cismin altında kalarak yaralanmak	1.216
Herhangi bir şekilde vücudun zorlanmasından ileri gelen incinmeler	1.136
Motorlu taşıtın diğer bir vasıtaya, bir cisme veya bir insana çarpması	1.078
Hareket eden cisimlere çarpma	929
Aşırı efor gerektiren cisimleri kaldırmak	789
Göze veya vücudun doğal boşluklarına yabancı cisim kaçması	789
Motorlu taşıtın devrilmesi sonucu yaralanmalar	536
Elektrik akımından ileri gelen kazalar	431
Motorlu taşıta binip inerken meydana gelen kazalar	358
Sabit bir mekan ile hareket eden cisim arasında sıkışmak	358
Yanıcı maddelerin ateş alması ve patlamasından ileri gelen kazalar	324
Duran bir motorlu taşıt sebebiyle veya üzerinde olan kazalar.	261
Ağır yorucu hareketler	244
Yukarıda sınıflandırılmayan motorlu veya motorsuz herhangi bir taşıtın sebep olduğu kazalar	242
Basınç altındaki bir cismin patlamasından çıkan kazalar	207
Kaynak yaparken meydana gelen kazalar	149
Bir başkası tarafından öldürülme ve yaralanma	138
Zararlı maddelerin solunum veya sindirim yoluyla teması ya da cilt veya mukozadan emilmesi	137
Çökmeler (binalar, duvarlar, yapı iskeleleri, merdiven, eşya kümeleri vb.)	86
Aşırı efor gerektiren cisimleri itmek veya çekmek	82
Sıcaklığa maruz kalmak (iklimsel veya çevresel)	71
Grizu patlaması	68
Kendi kendini öldürme ve yaralama	58
Soğuk bir maddeden, sıvıdan ve gazdan meydana gelen kazalar	57
Hayvanların ısırması, hayvan darbeleri, zehirli hayvanların sokması	40
Ateşli silahlar sonucu ortaya çıkan kazalar	38
Su yolculuğu esnasında olan her türlü kaza ve düşmeler, suya düşme (Makine kazaları dahil)	31
Kaza neticesi suda boğulma ve suya düşme	31
Kaza neticesi zehirlenmeler (Katı ve sıvı maddelerle, gaz ve buharla)	27
Aşırı efor gerektiren cisimleri tutmak veya atmak	21
Her türlü uçak kazası sonucu meydana gelen travmalar.	19
Tren kazaları	8
Soğuğa maruz kalmak (iklimsel veya çevresel)	8
Kazaların sonradan meydana çıkan akıbetleri	6
Tedaviye bağlı kazalar ve aşılama komplikasyonları	4
Nefes borusunun bir gıda maddesiyle tıkanması.	3
Savaş, terör ve toplumsal olaylardan ileri gelen travmalar	2
İyonize radyasyon yoğunlaşmasına maruz kalmak	1
Bilinmeyen	0
	62.903